1 Základní pojmy

Cosi přestavím po pojmem neziskový sektor nebo nezisková organizace? Prostor pro lidskou činnost, která je podnikavá, leč nikoli v zájmu toho realizovat co největší finanční zisk, ale být co nejužitečnější a nejpřínosnější tak, kde to z nejrůznějších důvodů určití lidé, eventuálně celá společnost či některá její skupina potřebují, a soukromý ani státní sektor nedokáže – případně by jejich pomoc a působení v té oblasti byly zbytečně klopotné, zdlouhavé a málo efektivní. Jsme rádi, že Česká televize jako mediální partner kampaně „30 dní pro občanský sektor" nuže přispět k zvýraznění úlohy těchto organizací ve společnosti.

Generální ředitel České televize
Jakub Puchalský

Jednotlivé pojmy, potřebné pro pochopení dalšího výkladu, jsou v této kapitole vysvětleny velmi stručně. Pro detailnější studium může čtenář použít doporučenou literaturu. [2, 8, 10)]

Neziskový sektor je část národního hospodářství tvořená subjekty, které získávají prostředky na svoji činnost prostřednictvím přerozdělovacích procesů nebo prodejem poskytovaných služeb a statků zpravidla za cenu, která může, ale nemusí pokrývat skutečné náklady. Cílovou funkcí neziskového sektoru není primárně zisk ve finančním vyjádření, ale především dosažení užitku. Neziskový sektor je tvořen neziskovým veřejným sektorem a neziskovým soukromým sektorem. Některá literatura uvádí též sektor domácností. [8)]

Neziskový veřejný sektor je část neziskového sektoru, která je financována z veřejných financí, je řízena veřejnou správou, rozhoduje se v ní na základě veřejné volby a podléhá veřejné kontrole. [10)] **Neziskový soukromý sektor** je financován ze soukromých financí. Tyto finance získává od soukromých fyzických a právnických osob, které považují činnost tohoto sektoru za užitečnou a obecně prospěšnou. Nevylučuje se však ani možnost financování z veřejných rozpočtů. **Sektor domácností** má v rámci národního hospodářství významnou roli svým začleněním do koloběhu toků a vstupem na trh produktů, faktorů a kapitálu. Tento sektor má velký význam pro formování občanské společnosti. [8)] Kvalita občanské společnosti se odráží v kvalitě neziskových organizací a samotného neziskového sektoru. Neziskový sektor je tvořen rozmanitou škálou subjektů, tyto subjekty jsou souhrnně označovány jako neziskové organizace.

Neziskové organizace (NO) jsou na základě jazykového výkladu pojmu „neziskový" považovány za organizace, které nemohou nebo alespoň by neměly

získávat prostředky svou vlastní výdělečnou činností. Ovšem tak tomu není. Tyto organizace mohou získávat prostředky vlastní aktivitou, mohou si nechat za své služby poskytované třetím osobám platit. Pojem **nezisková organizace** neznamená, že jde o organizaci, která nedosahuje zisku, ale o organizaci, kde zisk (rozuměj finanční) není nejdůležitějším motivem její existence. Neziskové organizaci nikdo a nic nebrání v dosahování zisku, v některých případech je to důležitý zdroj financování jejího dalšího rozvoje. Podle charakteru služeb, které mohou být poskytovány, jsou organizace rozdělovány na **veřejně** nebo **vzájemně prospěšné**. **Veřejně prospěšné** organizace jsou ty, které vyvíjejí aktivity, z nichž mají užitek a prospěch všichni bez rozdílu. Jde v podstatě o činnost v souladu s veřejným zájmem (skupinovým nebo celostátním). **Vzájemně prospěšné** organizace vyvíjejí aktivity, které svým zaměřením jsou primárně určeny pro vlastní členy organizace.

Neziskovou organizací je v nejširším smyslu každá organizace, která byla založena za jiným účelem než k podnikání. Za neziskové organizace proto lze považovat všechny:

- rozpočtové a příspěvkové organizace
- okresní úřady
- obce
- kraje
- státní fondy
- ostatní neziskové veřejnoprávní organizace
- církve
- odbory
- politické strany a hnutí
- profesní komory
- nadace a nadační fondy
- občanská sdružení
- obecně prospěšné společnosti
- organizace s cizím prvkem
- neziskové organizace typu obchodních společností

Často je však používáno pojmu NO pro podstatně užší množinu subjektů. Předně se vylučují organizace, které jsou svým financováním a řízením přímo propojeny se státem nebo municipalitou, jako je tomu u rozpočtových a příspěvkových organizací. Stranou zůstávají i organizace spojené s obchodní sférou (obchodní a profesní komory), organizace typu obchodních společností, organizace s cizím prvkem, dále politické strany a hnutí, odbory a církve, obce a ostatní neziskové veřejnoprávní organizace. Tímto zúžením se dostáváme k:

- občanským sdružením
- nadacím a nadačním fondům
- obecně prospěšným společnostem

Tedy ke třem základním formám neziskových organizací založených na občanském principu. Pokud se někde hovoří o neziskových organizacích, tak v 90% se právě mají na mysli tyto tři druhy organizací, které vytváří jádro soukromého neziskového sektoru. Základní skupinu neziskových organizací lze systematicky vymezit následujícím způsobem. **Občanské sdružení** vychází z členského principu a jedná se o účelové sdružení osob. **Nadace** a **nadační fondy** představují účelové sdružení majetku. **Obecně prospěšná společnost** poskytuje obecně prospěšnou službu. Zákon chápe **obecně prospěšnou službu** velmi široce jako služby poskytované veřejnosti za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek. [13)]

V odborné literatuře můžeme také narazit na termín **vládní neziskové organizace (VNO)** a **nevládní neziskové organizace (NNO)**. Pokud je organizace napojena na výkon veřejné správy hovoříme o vládní neziskové organizaci (např. rozpočtové nebo příspěvkové organizace) v opačném případě hovoříme o nevládní neziskové organizaci a kvitujeme tím fakt , že organizace stojí mimo přímý dosah veřejné správy.

Podrobnější členění neziskových organizací (bylo vybráno kriterium globálního charakteru poslání) na **soukromoprávní organizace vzájemně prospěšné, soukromoprávní organizace veřejně prospěšné, veřejnoprávní organizace rozpočtového a příspěvkového typu, ostatní veřejnoprávní organizace a organizace typu obchodních společností** čtenář nalezne v kapitole 4.

Další termín, který je nutno objasnit je „**trh“ neziskových organizací**. V běžné obchodní praxi vystupují na trhu dva základní typy subjektů prodávající a kupující. **Prodávající** (může jím být výrobce, obchodník nebo poskytovatel služby) nabízí určité produkty (zboží, služby) se snahou prodat je co nejvýhodněji a vytvořit tak zisk. Tím, že produkty veřejně nabízí vstupuje na trh. **Kupující** má jisté potřeby, které mu určitý produkt pomáhá uspokojovat. Proto daný produkt žádá (poptává), čímž také vstupuje na trh. Schématicky je možné předešlé vyjádřit následovně:

Obr.č.1 *Trh ziskových organizací*

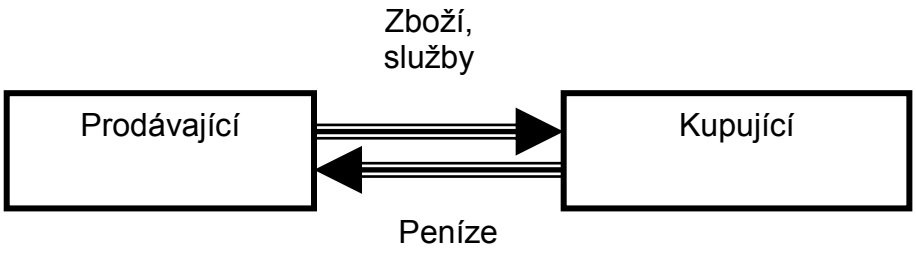

Pokud se na trhu prodávající a kupující potkají a domluví se na podmínkách, které jsou akceptovatelné pro obě strany může dojít ke směně. Ten, kdo chce prodávaný produkt užívat, jej musí také zaplatit.

U neziskových organizací je situace na trhu složitější: Prodávajícím nebo raději **poskytovatelem** je nezisková organizace nabízející nejčastěji služby, které pomáhají řešit nějaký veřejný nebo komunitní problém. Motivací k aktivnímu vstupu na trh není zisk, ale potřeba pomoci při řešení tohoto problému. Kupující je na neziskovém trhu nazýván **klientem**. Je to vybraná cílová skupina nebo její členové (může to být i celá společnost), kterým jsou zboží nebo služby určeny, tím že klienti služby využijí, nezískávají pouze oni sami, ale zprostředkovaně celá společnost. Na trh neziskových organizací vstupuje třetí typ subjektů - **dárce** (donátor). Dárce je osoba (fyzická nebo právnická), která shledává daný program za užitečný, obecně prospěšný, disponuje určitými finančními (nebo naturálními) prostředky a je ochotna je na realizaci programu poskytnout. Na neziskovém trhu se tedy pohybují tři typy subjektů - klient, poskytovatel a dárce. Jaké směny mezi nimi probíhají? Je tok „profitu“ ve všech případech skutečně obousměrný nebo je zde někdo, kdo jenom dává a jiný pouze získává? Na první pohled by se mohlo zdát, že se o reciprocitě hovořit nedá. Dárce přece program financuje, poskytovatel službu fakticky provádí a klient produkt užívá. Je to však opravu tak jednoduché? Proč by se dárce

angažoval, pokud nic nezískává, jaký by byl jeho motiv? A co klient opravdu nikomu nic nenabízí? Podívejme se blíž na ony toky „profitu“:

Obr.č.2 *Trh neziskových organizací*

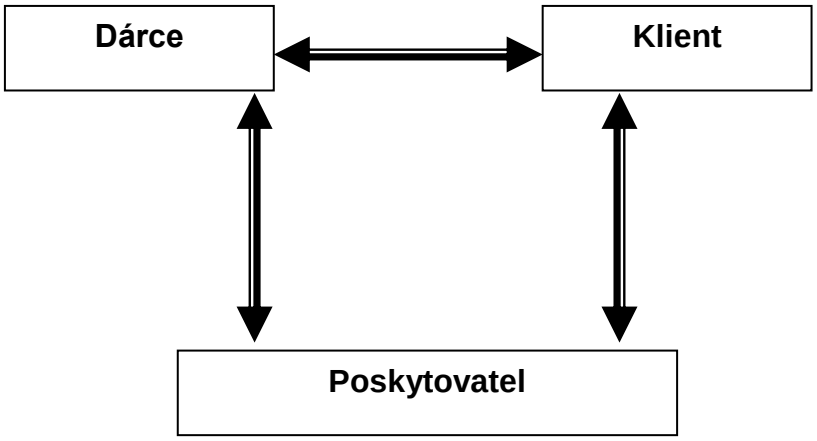

Poskytovatel službu přímo provádí (stará se o bezdomovce, vychovává mládež, pečuje o handicapované) a v této službě spatřuje své poslání. Uspokojení z jeho naplnění, to je pro něj hlavní zisk. A samozřejmě pokud je to možné měla by od klienta směrem k poskytovateli plynout alespoň částečná úhrada nákladů (byť třeba jen symbolická).

Dárce poskytuje materiální podporu, bez které by se péče o klienta neobešla. Tato podpora může směřovat buď k poskytovateli (dary charitativním spolkům, příspěvky vzdělávacím organizacím, materiální podpora kulturních institucí, veřejné sbírky) nebo přímo klientům a ti si pak sami volí, od které organizace službu využijí (např. nadace FOUDATION FOR CIVIL SOCIETY poskytuje neziskovým organizacím finanční poukazy na školení v manažerských dovednostech). A co je ziskem pro dárce? V první řadě to pocit uspokojení z toho, že pomohl dobré věci, dále publicita (kterou při podpoře akcí neziskové organizace, získali), reklama a veřejné poděkování (ve sdělovacích prostředcích). Pro řadu dárců - velkých firem, podnikatelů či významných osobností kulturního života je důležité i příznivé image, které ve spojení s veřejně prospěšnými aktivitami získávají. [7)]

Činnost neziskových organizací a zajištění rozvoje a kontinuity této činnosti je závislá na finančních prostředcích vyprodukovaných vlastní činností, ale především

na financích získaných od různých skupin dárců. Tato skutečnost vyvolává potřebu vícezdrojového financování neziskových organizací. **Vícezdrojové financování** je nezbytným faktorem motivace a dynamizace hospodaření. Vícezdrojovostí se rozumí možnost a zároveň i povinnost jednotlivých neziskových organizací aktivně využívat pluralitního způsobu financování svých činností z široké škály možných zdrojů (vlastní činnost, členské poplatky, veřejné rozpočty, dary, sponzoring, nadace, atd.).

1.1 Shrnutí

Odborná literatura používá řadu názvů a pojmenování pro oblast neziskového sektoru, mnohé z nich však jsou vlastně synonymy a nedochází k chybě, pokud jeden termín nahradíme druhým. Např. neziskový sektor často označován jako třetí sektor nebo nonprofit sektor. Nezisková organizace je označována jako obecně prospěšná organizace. Často se hovoří o vládních a nevládních, případně státních a nestátních neziskových organizacích, setkáme se s veřejnými neziskovými a soukromými neziskovými organizacemi. V poslední době je snaha zavést termín občanské organizace pro všechny nevládní čili nestátní neziskové organizace, protože dosavadní název nezisková je poměrně zavádějící a přívlastek občanská podstatně více vystihuje jejich podstatu. Pro snadnější orientaci v těchto termínech jsme se pokusili vytvořit následující tabulku:

Tabulka č. 1 *Základní pojmy*

Termín	Synonymum
Ziskový sektor	*Tržní sektor*
Neziskový sektor	*Třetí sektor, netržní sektor, sektor služeb*
Veřejný neziskový sektor	*Vládní neziskový sektor (státní a municipální sektor), veřejný sektor*
Soukromý neziskový sektor	*Občanský sektor, nevládní neziskový sektor*
Soukromá nezisková organizace	*Občanská organizace, nevládní nezisková organizace*